

Att missbruka människors beroende, svensk Kyrkotidning 2004

En ledig eftermiddag tog jag mig tid att göra ett särskilt ämnat besök vid Linköpings stifts och länsbibliotek. Jag gick igenom alla landsortens tidningar, för att undersöka vad som under en dag skrivs och berättas om Svenska kyrkan. Resultatet blev oväntat digert. Avtackningar, nytillträden, projekt, utflykter och verksamheter beskrivs med varma och positiva ord. Men det som trots allt dominerade tidningarna denna dag var de kyrkliga konflikterna landet runt.

Ett flertal olika konflikter kunde det berättas om från Ystad till Haparanda. I centrum för dessa konflikter finns oftast prästen. Det är prästen i fejd med förtroendevalda, kollegor, biskop eller domkapitel. Det är också prästen som är missnöjd över att inte ha fått en viss tjänst. Påfallande ofta berättas dessa konflikter ur den enskilda prästens perspektiv. Det är prästens situation vi som läsare får förståelse för och sympati med. I flera av dessa klerikala konflikter kan man också skymta församlingsbor och ”vanligt folk”. Protestlistor presenteras som stöd till prästen och kritik mot biskopars och domkapitels beslut mot denne. Insändare skrivs till förmån för sin präst. Man är oförstående och upprörd över hur den egna prästen behandlas av domkapitel, biskop, kyrkoherde eller förtroendevalda. Den lokala befolkningen tycks alltid ställa upp till stöd för just sin präst och själavårdare. Och konstigt vore det väl annars. Det är ju till samma präst man anförtrott sig till i livets alla stora och svåra ögonblick. De flesta av platserna och personnamnen är okända för mig. Ändå anar jag här ett mönster och ser ett sammanhang. Det handlar om prästerligt missbruk av beroendeställning.

Det kan å ena sidan ses som en positiv trend, att människor är engagerade för vad som sker i deras församling och att man uppskattar sin präst. Å andra sidan, kommer många människor i dessa artiklar att bli utnyttjade på ett sätt de inte kan värja sig emot. Jag tänker då på församlingsbor och lokalbefolkning, som med näst intill en intuitiv beredskap tar ställning för sin präst på orten. Man ställer sig tveklöst och offentligt på prästens sida i konflikt med kyrkonämnd, biskop eller annan överordnande. Valet tycks självklart. Det är prästen i den absoluta närmiljön som har rätt, som är drabbad, förorättad eller missförstådd.

Den lokala befolkningen, församlingsborna, har inget stort val. De är tvungna att träda fram till förmån för sin präst när konflikten gjort sig massmedialt synlig. Hur skulle en vanlig församlingsbo kunna tycka annorlunda? Det är ju församlingsprästen som döpt deras barn, begravt deras föräldrar och vigat dem själva. I livets alla stora, känsliga och sköra sammanhang

har prästen funnits med. Man befinner sig därmed i en stark känslomässig beroendeställning till prästen. Det är denna beroendeställning som enskilda präster uppenbarligen ibland känner sig frestade att utnyttja för sina egna syften. Man gör det då man blivit utsatt för klander eller granskning, eller när man känner sig förbigången i val och tillsättning.

Om prästen begår ett misstag, gör sig skyldig till tjänstefel eller med rätt eller orätt klandras av arbetsledning, skapar detta ett trauma också hos församlingsbor. Den präst som kritiseras är samma präst man själv har en stark känslomässig bindning till.

I den mån dessa präster vänder sig till ortsbefolkningen med begäran om stöd utnyttjar de därmed också människor som står i en beroendeställning till dem. Ett sådant utnyttjande står klart i strid med de etiska regler som gäller för alla människovårdande yrken. Ofta beskriver sig prästen själv som ensam och utsatt. Men jag tror att man lätt undervärderar den starka ställning den enskilda prästen har. Det är prästen i kyrkporten, från pastorsadjunkt till domprost, som inför församlingsbor får sista ordet och som kan vädja om deras stöd och medhåll.

En präst bör aldrig vända sig till sina egna församlingsbor med önskan om stöd och support. Han eller hon kommer därmed att utnyttja sin maktposition inför människor som befinner sig i en beroendeställning. Det kvittar hur maktlös man sedan själv känner sig inför arbetsledning och kyrklig organisation. Det ger inte prästen rätt att använda sig av de människor som står i en känslomässig beroendeställning till honom eller henne. Yrkesetiken borde vara solklar på denna punkt.

När präster utnyttjar sin beroendeställning för sexuella relationer och ekonomiska fördelar är vi numera väl medvetna om det felaktiga i detta agerande. Det finns prejudikat från stiftens domkapitel hur vi ska se på dessa händelser. Samma klara inställning bör råda då prästen utnyttjar sin position i argumentation mot den kyrkliga organisationen eller vid tillsättning av tjänster. Människor i ett känslomässigt beroende kan aldrig helt handla av fri vilja. Därför kan eller ska inte prästen som känner sig utsatt eller förbigången vända sig om stöd till de man själv är satt att stödja. Prästen måste söka sig andra vägar och kan kanske därmed också finna andra proportioner på sin situation och sitt lidande.

Jakob Carlander

Teologie licentiat, leg psykoterapeut

